

ПРИДЕСНЯНСЬКА КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

“Я ВІЛЬНО І ЧИСТО НЕСУ СВОЮ ДУШУ”

З Михайлом Шевченком, автором багатьох поетичних книжок, лауреатом кількох престижних премій, я особисто не був знайомий. Хоча, як поета, знав його ще з перших публікацій, котрі почали з'являтися у періодичній пресі в сімдесятих роках. Серед широкого поетичного розмаю поезії Михайла Шевченка мені тоді найбільше запам'яталися. Вони приваблювали своєю людяною простотою, народністю, глибиною філософського осмислення нашого буття. Одне слово, були співзвучні моїй душі. Але, на жаль, за браком часу та з інших об'єктивних причин стежити за творчістю поета мені не вдалося.

Тому на творчий вечір Михайла Шевченка, який відбувся у січні цього року в музеї-заповіднику М. Коцюбинського (приїзд до Чернігова столичного поета - це все-таки подія!) прийшов з великою цікавістю, з надією почути справжнє поетичне слово. Бо хоч пишу прозу, а з дитинства кохаюся в поезії. І мої сподівання виправдалися. Уже після перших прочитаних віршів, а читав Михайло Шевченко спершу громадянсько-соціальні твори, я відчув, що переді мною самобутній Митець, поезія якого закорінена в глибини нашого народу. Він читав пристрасно, і кожне слово вливалось в душу, зворушувало, зачіпало найпотаємніші її куточки.

Враження від зустрічі з Поетом було надзвичайно світле і хвилююче.

І ось на столі у мене нова книга Михайла Шевченка “Мені на світі не нажитись”, яку він щойно репрезентував у Чернігові. Видана вона видавничо-поліграфічною фірмою “Майдан”, має більше трьохсот сторінок. І все ж прочитав книгу майже за вечір. І хоча я не критик, однак як читач хочу поділитися враженнями, бо поезія викликала в мене гаму думок і почуттів.

Осмислюючи прочитане, відразу хочу сказати, що Михайло Шевченко - Поет високої художньої культури. Він вільно почуввається у безмежному поетичному морі сучасності. Ота його простота у змалюванні життєвих колізій, сміливість думки, розкутість її, утвердження людяності і справедливості є, безперечно, від знання української класики, мови, глибокого розуміння бід свого народу. І хоча книга певною мірою тематично поділена на розділи: вірші громадянського звучання, філософські роздуми, наше коріння, духовні зв'язки поколінь, тема природи, кохання, але всі твори взаємопов'язані, ідейний спектр їх цілісний, соціально-об'єднуючий, бо автор в особі ліричного героя, як і належить сину свого народу, виходить на словід з читачем. Його поетичне слово щире і відверте. Майже в кожному творі бринить сучасність - з усіма її сьогоднішніми катаклізмами, з усіма складнощами і тривогами за наше майбутнє.

Михайло Шевченко до певної міри пише традиційно, але які свіжі художні образи! Кожний вірш наснажений якоюсь вибуховою силою, котра породжує море емоцій.

Одступають сонячні балади
На свої запльовані шляхи.
Час такий – вожді наїлись влади,
А народ голодний - то лихий.
І його сини - котигорошки,
Чобітьми розчавлюючи вірш,
Розтягли пошарпані гармошки,
Шапки перекинувши під гріш.

Це вірш “До України” (з розділу “Великий базар”), що вміщений на першій сторінці книги. Тут не декларативна констатація фактів, не споглядальність, а крик душі поета, яка увібрала в себе всі страждання і болі знедоленого люду. Це викривальне звинувачення тим, хто довів нашу країну до жебрацтва, поставив наш народ на коліна.

Україно! Чи замало Трої,
Чи коня не знайдеш... під сідло,
Що отак - завжди були герої,
І ніколи правди не було?

А вже далі вірш закінчується світлим оптимізмом, який, мов осяяння вранішнього сонця, зігриває надією душу.

Ну хтось же в світі знайде шлях
до правди?
Вкраїнонько, це будеш саме ти!
Сама собі не заламавши руки,
Й синам своїм не скручуючи теж...
З глибин, з надій, з могил своїх і муки,
Зоринько, Вкраїнонько...
грядеш!

Поет з боєм звертається до тих, хто на словах ніби хоче добра Україні, хто б'є себе в груди, який він патріот, виголошує промови, лле сльози за неньку, а насправді, прислужуючись тим, кому байдужа наша доля, тягне її у багно.

Чи ви такі наївні, чи дурні,
Чи в сповитку вам зав'язали очі,
Що вами гендлює хто як хоче -
Жене, мов накип той на буруні?

(“Чи ви такі наївні, чи дурні”)

Весь цикл громадянської соціальної поезії автор об'єднує під назвою “Великий базар”, який викликає відразу болючі асоціації, думки. Україна - великий базар?! Щось неймовірно важке підступає до грудей, коли читаєш вірш з однойменною назвою, що присвячений Борису Олійнику.

Народе мій, зима, зима, зима
Нас обступила невблаганно й грізно.

З чола твого сам Господь зніма
Свою десницю, знаючи, що пізно
Молитись, де лукаві сльози ллють,
Де клеботно, де жирно і завізно,
Де ритуально - дико продають
По бартеру: за вотчину - вітчизну.

Дивна річ. Ніби пороблено нам. Іде торг совістю, цнотливістю, нашими душами... Базарне колесо крутить сьогодні всіх в одному вирі - і бідних, і багатих. І маховик хтось дедалі дужче розкручує.

Поет застерігає від лжерятівників, які сунуть на нашу землю звідусіль та сіють злобу поміж нас. А закінчує вірш ствердженням минучості цього дикого дійства. Він вірить, що весна прийде і “знесе базари і продажні торги”. І буде каяття тих заблудлих сліпців, котрі припадали до чужої п’яти.

Одна з найболючіших тем, яку розробляє Михайло Шевченко в багатьох віршах, - це розбрат українців, їх криваві чвари, що й до сьогодні не перевелися.

І знову брата брат
Веде в цегляну нішу.
І плаче брату брат,
І гірко в очі дише...

(“І знову брата брат”)

У своїх почуттях до Батьківщини, до свого народу Поет постає перед нами розчуленим і безмежно ніжним. І сповідь його щира, як сльоза. Тільки в люблячій і зболеній душі здатні народитися такі рядки:

... Моя любове, іскорко моя,
Запалена у горлі солов’я
І вилита на золоте осіннє -
Моя надіє і моє спасіння,
Цвіти, то якось вистою і я.

Весь цикл “Великий базар” - то цілісний твір високого громадянського накалу, який можна хіба що порівняти, якщо така аналогія можлива, з поемою великого Кобзаря “І мертвим, і живим...”.

У розділі “В холодних руках Сократа” автор у багатьох віршах порушує морально-етичні проблеми нашого суспільства. Тут філософські роздуми про незнищеність духу людського, про добро і зло. Поезії узагальнено символічні, образні, часом перегукуються з біблійними мотивами.

У “Ірпінському зошиті” багато віршів, в яких автор намагається досягнути суті буття, плин часу, його скороминучість, вічний неспокій і безсмертя душі.

Відгомонять поля, і луки запахущі
На коси покладуть тобі дари свої.
І вийду з лісу я, немов сохатий – з пущі,
Поранений піснями солов’їв.
Самотній і пустий в осінньому тумані,
Без плоті - десь вона травою впала тут,

То скрикну журавлем на лисому лимані,
То на безлистій вишні зацвіту.

(“Я вічний гук весни”)

Переосмислюючи Тарасові шляхи, Михайло Шевченко у циклі “Грша Скрипка” підносить значимість нашого генія, його незбориму силу духу, що підняла нашу мову з колін, його Слова, як першопочатку, першої скрипки, вплив якого на наш подальший духовний розвиток незаперечний.

Ми всі в душі потроху від Шевченка,
Нехай дрібні, нехай собі маленькі,
Але ж за ним – то й тягнуться у вись.

Весь цикл віршів – то вагомий внесок у Шевченкіану.

Є ще один цикл віршів у поета (розділ “Уроки літа”) під назвою “Мгарська Голгофа”, де він торкається теми, яка пече пам’ять, мов смолоскип. Це наша печаль-жура - 33 рік. Об’єднуючим стержнем у віршах є пагорб жалоби, Мгаргора, довкола якої автор зосереджує всю сюжетну і емоційну напругу.

Люди зводяться на неї, як на Голгофу, несучи свій повічний хрест провини. Йдуть ті, що страждали від тої біди, йдуть ті, що й мучили. Вдаючись до алегорій, асоціюючи минуле з сьогоденням, посилюючи інтонації міжубієнними і живими, автор підводить нас до надто болючої думки: невже трагізм нашої історії невідвладний пам’яті і неспинний?

Хилиться світ в прапорах,
Задихається світ в прапорах,
У промовах замулених.
Гомонить розтривожений прах,
Похлинувсь розтривожений прах
У сльозах, у минулому.
Піднімаються роки з трави,
Заламалися руки з трави.
Квітку пестячи бережно:
Моя донечко, тільки живи,
Моя донечко, тільки живи -
Не зламайся в теперешнім.

У цих лаконічно-експресивних рядках, фольклорних образах Поет доводить драматизм дійства до найвищої напруги. Цикл віршів “Мгарська Голгофа” - то пересторога тим, хто й досі бавиться з вогнем, приміряючи чужинські “цяцьковиті” пута, тим, хто живе за принципом: моя хата скраю.

Отчий край оспівується Поетом з трепетною любов’ю. Світло рідного дому світить йому повсякчас, живить душу найсвятішими почуттями. Рідне село Обтове, що на Крелевеччині, лагідна мати, голубе небо з яскравими веселками і журавлями, луки, де “ранішня роса, мов сльоза”, де Петрові батоги, полин і спориш. І таке життєдайне золото осіннє, де “гомонять берези - до зірки туляться”. Яке воно все солодке і хвилююче, як серце б’ється при зустрічі.

Я завжди був чутливий, моя струна...
В краях далеких всесвіту замало:
І денно й нічно серце калатало -
Мене гукала Отча сторона.

Пам'ять з дитинства: повоєнне лихоліття, материні натруджені руки, околиця з в'юнкою стежечкою, де ходилося залюбки босоніж, запашні сади і городи. І біди, і болі людські, і перше кохання - все вкарбувалося в чутливу душу Поета.

Вересень: в надрах моїх
картопель
Осінь зігріє боки соковиті...
В жовтні - жоржини, прецарственні квіти...

("Дума на завтра")

Краса рідного краю, людські долі-ці мотиви світлим промінцем осяваються в кожному рядочку, в кожному слові. Тут і радість, і щемне щось, невловиме; і потаємна туга за тим, що час біжить, все так швидко змінюється, лишаючи в пам'яті тільки слід. Саме тут ліричний герой помічає не тільки важливі проблеми людського буття, а й буденні епізоди. Він ніби вдивляється в кожную мить, у кожную хвилину, у кожную людську душу, і серце його б'ється схвильовано.

Значне місце в книзі займає інтимна лірика. Вона в Поета ніжно-хвилююча, жагуча. Часом щось ніби Єсенінське, захоплююче, спонтанно-романтичне, часом невловиме, непідвладне розуму, а тільки душі. Малюнки чутливі, бентежно - грайливі, позначені справжньою художністю.

... Обірву свою ромашку,
Легко чарку вип'ю і... прости!
Розчинюся в шумі кленів,
У траві, як сміх, зеленій,
Згіркну тихо у зів'ялім поліні,
Закричу ключем удалині.
Ти, вся у болі перелита,
На йменини серед літа
Усміхнися в білий світ мені.
Буду я веселий, мов вогонь,
На йменини серед літа,
Ех, тоді не ждеш коли ти
Ані кривних друзів, ні його.

Інколи щось зболене і пережите, що змушує страждати. Але ті страждання солодкі і п'янки.

Як довго котиться твоя сльоза!
Як болем повниться, мов динамітом.
Єдина мить - впаде. І білим світом
Уже нічого не вернуть назад.
Пожухли трави. Зойкне квітка чорна.
Блакить утратить річенька мала.
І я довік дивитимусь в учора,
Де ти така усміхнена була.

("Вірші для тебе")

Лірика в Михайла Шевченка незбагненно чаруюча. Такі вірші, як

"Люфеніє, нащо придумав вас...", "Етюд із свічкою", "На йменини серед літа", "Молитва для двох", "Опівнічне вино" та багато інших, можна з певністю сказати, ввійдуть у вітчизняну антологію кращої інтимної лірики.

Слід зазначити, що природа в Поета присутня чи не в кожному творі. Він розглядає її, як живу субстанцію, в плоті якої людина невід'ємна. Кожний митець у темі природи має свою домінанту, схильність душі до тієї чи іншої пори року, в якій відчуває найбільшу гаму настроєних почуттів і відтінків. Згадаймо Малишка - "Серпень душі моєї". На моє переконання, такою домінантою у Михайла Шевченка є осінь. Її мовити, мов чарівні звуки музики, вчуваються у багатьох поезіях.

Припаду до льоду - слава Богу, не сльота!
Там, на дні - опала осінь золота...

Осінь - відчуття плину часу, як усвідомлення вічного згасання і оновлення - сприймається ліричним героєм з легкою втомою і смутком. Він не є простим спостерігачем мінливих змін у природі, не милується нею, а живе в ній. Душа Поетова ніби вливається в зелене буйство трав, гомін лісу, в голоси птахів, де біль і радість діляться навпіл.

... Вночі заходжу в ліс, а попід серцем стогне
Трава, що від чужих слідів не підвелась.

Є в книзі поема "На білому тумані", у якій автор порушує тему війни з фашистською Німеччиною - цю найтрагічнішу сторінку нашої історії, котра ще не пережита і не осмислена до кінця, про яку написано так багато, але правди розкрито так мало. Війна давно скінчилася, а відлуння її досі вчувається у долях наших людей, у пам'яті. І триватиме ще ой як довго. Бо живуть на нашій землі ветерани, сироти, вдови - згорьоване материнське серце не полишає скорбота... Так, Перемогу здобуто, але якою ціною? Гіркота втрат не перестає мучити нас. Їх були тисячі, мільйони, тих, що лягли у землю.

Ряди за рядами, роди за родами
Лягли на Волзі, Дніпрі і в Потсдамі..:

Як зберегти їх у народній пам'яті, воскресити, донести до нащадків їх тривоги, сподівання і небачений героїзм? - такий ідейний лейтмотив цього непересічного твору. На мій погляд, у поемі і сюжет, і вибудова композиційна - дуже вдалі. Один із головних персонажів - Майстер (митець), що відшуканий ліричним героєм у самому собі і покликаний ним до праці, відтворює у граніті незбагненне - збірний образ усіх тих, хто поклав голову на плаху заради спасіння інших. В одному образі - мільйони облич! Чи під силу це Майстрові? На подвижницьку працю йде майже все життя. І ось "долото крізь сльози доспівало" останню ноту. І Майстер застиг перед своїм творінням - вдихає йому душу магічним словом:

Ти тому і став на постаменті
Збірний образ - не солдат один.
Пропечуть тебе стражденні очі,
Губи змерзнуть на твоїй руці,
Потім у магмі захлопочеш
І тисячне затверднеш на лиці.
Кожному іменно відзовися,

Кожному сурово воскреси,
Кожному в печалі перелийся,
Кожного у серці пронеси.

Вдаючись до гіперболізації явищ, алегорій та перевтілення, де відбувається зміщення часових площин, автор малює вражаючі картини, що розкривають весь драматизм і трагедію того часу. І все ж, незважаючи на грандіозність відтвореного Майстром, Поет підводить нас до думки про неспроможність втілення у життя подібного задуму. І тому кінцівка твору дещо незвична, має відтінок розчарування і смутку. Ми бачимо незадоволення Майстра своєю працею, бо не вдалося йому відтворити у збірному образі й половини пережитого нашим народом у тій страшній війні. Та й автор в особі ліричного героя, який творив разом з Майстром пам'ятник ратної слави, і самого Майстра в собі і в поемі, падає в зажуру. І не тільки від усвідомленого і пережитого – надто важка брила цей збірний Образ.

Поема цілісна, глибокохудожня. Слід підкреслити високу афористичність твору: узагальнені глибокі думки, лаконізм, влучні і несподівані судження, в яких концентрується багатозначний зміст, що спонукає читача до роздумів.

Підсумовуючи прочитане, мушу сказати, що вся поезія Михайла Шевченка вельми виразна, високопоетична. Соціальна визначеність її напрочуд очевидна. А соціальна поезія завжди справжня і багатовимірна. І що характерно - автор збагачує свою творчість мудрістю народною, його досвідом, відгукуючись на найгостріші проблеми нашого часу. Типізує їх, узагальнює, ніби освітлює своїм талантом те, що не кожний здатний помітити і зрозуміти. Доля народу, його майбутнє - саме ці мотиви домінують у творчості Поета. Це той біль, який ніколи в душі не пригасає, не вгамовується. Без болю не варто писати. В одному з віршів “Уроки літа” Михайло Шевченко зізнається:

... Я знаю, чому помирають так рано:
Де вибухнув вірш – там лишилася рана,
Якщо тільки вибухнув із глибини.

Поетична книга Михайла Шевченка “Мені на світі не нажитись” - це та книга, з якою важко розставатися. Вона вражає художньою правдою, розчулює своїм непересічним ліризмом, вливається в душу, як пісня, світиться ніжно, розмаїто, мов осінній сонячний сад. Її хочеться читати і перечитувати, бо в ній знаходиш самого себе, свої болі і тривоги.

Ми знаємо, що Михайло Шевченко, крім творчої праці, не шкодує сил для громадських справ. Він - секретар Національної спілки письменників України, голова фонду СПУ. Очолив і проводить щороку традиційне Міжнародне Шевченківське свято “В сім'ї вольній, новій...”, докладає титанічних зусиль, аби Слово Тарасове квітло в наших душах. А ще - Всеукраїнський пісенний фестиваль “Кролевецькі рушники”, саме там народилася на його слова уже відома усій Україні однойменна пісня, і багато інших справ звалив на свої плечі Поет.

Вочевидь неспокійна душа.

Михась Ткач.